TÁC ĐỘNG CỦA MẠNG XÃ HỘI ĐẾN Ý THỨC XÃ HỘI CỦA GIỚI TRẺ VIỆT NAM HIỆN NAY VÀ HÀM Ý ĐỐI VỚI GIÁO DỤC

Phùng Thị Hoa
Khoa Lý luận Chính trị và Pháp luật, Trường Đại học Điện Lực

Tóm tắt: *Trong bối cảnh chuyển đổi số diễn ra mạnh mẽ, mạng xã hội đã trở thành một môi trường giao tiếp, tương tác và hình thành nhận thức quan trọng đối với giới trẻ Việt Nam. Bài viết phân tích tác động hai mặt của mạng xã hội đến ý thức xã hội của thanh niên trên các phương diện như nhận thức chính trị, giá trị đạo đức, lối sống và hành vi xã hội. Trên cơ sở đó, bài viết đề xuất một số hàm ý đối với giáo dục nhằm phát huy mặt tích cực và hạn chế những tác động tiêu cực của mạng xã hội, góp phần hình thành ý thức xã hội lành mạnh, phù hợp với định hướng phát triển con người Việt Nam trong thời đại số.*

Từ khóa: *mạng xã hội, ý thức xã hội, giới trẻ, giáo dục, chuyển đổi số*

THE IMPACT OF SOCIAL NETWORKS ON THE SOCIAL CONSCIOUSNESS OF VIETNAMESE YOUTH TODAY AND ITS IMPLICATIONS FOR EDUCATION

Abstract: *In the context of rapid digital transformation, social networks have become an important environment for communication, interaction, and awareness formation for Vietnamese youth. This article analyzes the dual impact of social networks on the social consciousness of young people in aspects such as political awareness, moral values, lifestyle, and social behavior. Based on this, the article proposes several implications for education to promote the positive aspects and mitigate the negative impacts of social media, contributing to the formation of a healthy social consciousness, consistent with the development orientation of Vietnamese people in the digital age.*

Keywords: *social media, social consciousness, youth, education, digital transformation*

Nhận bài: 16/05/2026 Phản biện: 16/06/2026 Duyệt đăng: 19/06/2026

I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Trong bối cảnh chuyển đổi số diễn ra mạnh mẽ trên phạm vi toàn cầu, sự phát triển vượt bậc của công nghệ thông tin và internet đã làm thay đổi căn bản phương thức giao tiếp, tiếp nhận thông tin và hình thành nhận thức của con người. Đặc biệt, mạng xã hội đã và đang trở thành một không gian xã hội mới, có ảnh hưởng sâu rộng đến đời sống tinh thần của giới trẻ – lực lượng năng động, nhạy bén và có mức độ tiếp cận công nghệ cao nhất trong xã hội hiện nay.

Tại Việt Nam, sự phổ biến của các nền tảng mạng xã hội như Facebook, TikTok, YouTube, Instagram… không chỉ mở ra cơ hội tiếp cận tri thức đa chiều mà còn tác động trực tiếp đến quá trình hình thành và phát triển ý thức xã hội của thanh niên trên nhiều phương diện như nhận thức chính trị, giá trị đạo đức, lối sống và hành vi xã hội. Bên cạnh những tác động tích cực, mạng xã hội cũng đặt ra không ít thách thức đối với việc định hướng hệ giá trị và chuẩn mực xã hội trong bối cảnh hội nhập và toàn cầu hóa.

Xuất phát từ thực tiễn đó, việc nghiên cứu một cách hệ thống và toàn diện tác động của mạng xã hội đến ý thức xã hội của giới trẻ Việt Nam hiện nay có ý nghĩa lý luận và thực tiễn sâu sắc. Trên cơ sở phân tích các tác động hai mặt của mạng xã hội, bài viết hướng tới đề xuất một số hàm ý giáo dục nhằm góp phần hình thành ý thức xã hội lành mạnh, phù hợp với yêu cầu phát triển con người Việt Nam trong thời đại số.

II. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

2.1. Khái niệm ý thức xã hội

Theo quan điểm của chủ nghĩa Mác – Lênin, ý thức xã hội là sự phản ánh tồn tại xã hội trong đời sống tinh thần của con người, bao gồm các hình thái như ý thức chính trị, pháp luật, đạo đức, thẩm mỹ, tôn giáo… Ý thức xã hội vừa chịu sự quy định của điều kiện kinh tế – xã hội, vừa có tính độc lập tương đối và tác động trở lại đời sống xã hội.

Trong bối cảnh hiện đại, ý thức xã hội không chỉ được hình thành thông qua các thiết chế truyền thống như gia đình, nhà trường, mà còn chịu ảnh hưởng mạnh mẽ từ các phương tiện truyền thông, đặc biệt là mạng xã hội.

2.2. Tác động của mạng xã hội đến ý thức xã hội của giới trẻ Việt Nam

2.2.1. Tác động tích cực

Trước hết, mạng xã hội góp phần quan trọng trong việc mở rộng nhận thức và tri thức xã hội của giới trẻ. Trong bối cảnh chuyển đổi số, các nền tảng như Facebook, TikTok, YouTube hay các

diễn đàn trực tuyến đã trở thành "không gian học tập mở", nơi người trẻ có thể tiếp cận nguồn thông tin đa chiều về kinh tế, chính trị, văn hóa, khoa học và công nghệ. Không chỉ dừng lại ở việc tiếp nhận thông tin, giới trẻ còn có khả năng tương tác, phản biện và tái tạo tri thức thông qua các hình thức như bình luận, chia sẻ, sáng tạo nội dung. Điều này góp phần hình thành năng lực tư duy độc lập, tư duy phản biện và khả năng thích ứng với xã hội tri thức.

Thứ hai, mạng xã hội thúc đẩy sự tham gia xã hội và ý thức công dân trong môi trường số. Thông qua các chiến dịch truyền thông, các phong trào xã hội trực tuyến như bảo vệ môi trường, hỗ trợ cộng đồng, hay các hoạt động thiện nguyện, giới trẻ có cơ hội bày tỏ chính kiến, tham gia thảo luận các vấn đề công cộng. Không gian mạng trở thành một "diễn đàn công dân" mở, nơi cá nhân có thể thực hiện quyền và trách nhiệm xã hội của mình. Điều này góp phần hình thành ý thức công dân số – một yêu cầu quan trọng trong xã hội hiện đại.

Thứ ba, mạng xã hội góp phần lan tỏa các giá trị nhân văn tích cực, đặc biệt là tinh thần sẻ chia, nhân ái và trách nhiệm xã hội. Nhiều chiến dịch quyên góp, hỗ trợ người khó khăn, cứu trợ thiên tai hay các hoạt động vì cộng đồng đã được tổ chức và lan rộng nhanh chóng nhờ sức mạnh của truyền thông số. Những giá trị tích cực này không chỉ tác động đến nhận thức mà còn thúc đẩy hành vi xã hội mang tính nhân văn của giới trẻ.

Thứ tư, mạng xã hội tạo điều kiện cho giới trẻ phát triển bản thân và khẳng định cái tôi cá nhân. Thông qua việc xây dựng nội dung, chia sẻ quan điểm, hình ảnh cá nhân, người trẻ có cơ hội thể hiện năng lực, sự sáng tạo và bản sắc riêng. Điều này góp phần hình thành ý thức cá nhân tích cực, thúc đẩy sự tự tin, chủ động và khả năng hội nhập trong môi trường toàn cầu hóa. Đồng thời, nhiều bạn trẻ đã tận dụng mạng xã hội như một công cụ học tập, khởi nghiệp và phát triển nghề nghiệp.

2.2.2. Tác động tiêu cực

Bên cạnh những lợi ích rõ rệt, mạng xã hội cũng đặt ra nhiều thách thức đối với sự hình thành và phát triển ý thức xã hội của giới trẻ.

Trước hết, nguy cơ lệch lạc nhận thức do thông tin sai lệch là một vấn đề đáng quan ngại. Trong môi trường thông tin mở và thiếu kiểm chứng, tin giả, tin sai sự thật hoặc thông tin bị bóp méo có thể lan truyền nhanh chóng. Điều này khiến một bộ phận giới trẻ tiếp nhận thông tin một cách thụ động, thiếu chọn lọc, từ đó hình thành nhận thức sai lệch về các vấn đề chính trị – xã hội, làm suy giảm niềm tin vào các giá trị chân thực và định hướng xã hội đúng đắn.

Thứ hai, mạng xã hội có thể dẫn đến sự suy giảm các giá trị đạo đức và chuẩn mực xã hội. Áp lực về "like", "view", "share" khiến một số người trẻ chạy theo xu hướng nổi tiếng nhanh, bất chấp chuẩn mực đạo đức. Các hiện tượng như phát ngôn thiếu chuẩn mực, hành vi phản cảm, thậm chí vi phạm pháp luật để thu hút sự chú ý ngày càng phổ biến. Điều này góp phần làm xói mòn các giá trị văn hóa truyền thống và chuẩn mực ứng xử xã hội.

Thứ ba, việc sử dụng mạng xã hội quá mức có thể gây ra những tác động tiêu cực đến hành vi và lối sống. Tình trạng "nghiện mạng xã hội" khiến nhiều bạn trẻ giảm tương tác trực tiếp, thu hẹp các mối quan hệ xã hội ngoài đời thực. Đồng thời, việc tiếp xúc thường xuyên với các nội dung tiêu cực, so sánh xã hội hoặc áp lực hình ảnh cá nhân có thể dẫn đến căng thẳng tâm lý, lo âu, thậm chí trầm cảm.

Thứ tư, nguy cơ bị thao túng thông tin và ảnh hưởng bởi các xu hướng tiêu cực ngày càng gia tăng. Các thuật toán cá nhân hóa nội dung của mạng xã hội có xu hướng "lọc" thông tin theo sở thích người dùng, tạo ra hiện tượng "bong bóng thông tin". Điều này khiến người trẻ chỉ tiếp cận với những quan điểm tương đồng, thiếu đa chiều, từ đó dễ bị định hướng nhận thức theo một chiều và khó hình thành tư duy phản biện độc lập. Ngoài ra, các trào lưu lệch chuẩn, độc hại cũng có thể lan truyền nhanh chóng và ảnh hưởng tiêu cực đến hành vi của giới trẻ.

2.3. Nguyên nhân của những tác động tiêu cực

Một là, hạn chế về kỹ năng tiếp nhận và xử lý thông tin của giới trẻ. Trong bối cảnh bùng nổ thông tin, nhiều người trẻ chưa được trang bị đầy đủ kỹ năng phân tích, đánh giá và kiểm chứng thông tin. Việc thiếu năng lực "đọc hiểu truyền thông" (media literacy) khiến họ dễ bị tác động bởi tin giả, thông tin sai lệch hoặc các nội dung mang tính định hướng tiêu cực. Đây là nguyên nhân trực tiếp dẫn đến sự lệch lạc trong nhận thức xã hội.

Hai là, sự bất cập trong quản lý nội dung trên không gian mạng. Mặc dù các cơ quan chức năng đã có nhiều biện pháp kiểm soát, nhưng thực tế cho thấy việc quản lý thông tin trên các nền tảng xuyên biên giới vẫn còn nhiều hạn chế. Các nội

dung độc hại, phản cảm hoặc sai sự thật vẫn có thể lan truyền nhanh chóng trước khi được kiểm duyệt, gây ảnh hưởng tiêu cực đến người dùng, đặc biệt là giới trẻ.

Ba là, vai trò giáo dục của gia đình và nhà trường chưa theo kịp sự phát triển của công nghệ số. Trong nhiều trường hợp, việc giáo dục về đạo đức số, kỹ năng sử dụng mạng xã hội an toàn và hiệu quả chưa được chú trọng đúng mức. Gia đình thiếu sự định hướng, giám sát phù hợp; nhà trường còn hạn chế trong việc tích hợp giáo dục kỹ năng số vào chương trình đào tạo. Điều này tạo ra khoảng trống trong việc hình thành ý thức xã hội lành mạnh cho người trẻ.

Bốn là, tác động của cơ chế thị trường và văn hóa tiêu dùng hiện đại. Sự phát triển của kinh tế thị trường cùng với văn hóa tiêu dùng đã thúc đẩy xu hướng đề cao hình thức, danh tiếng và giá trị vật chất. Trong môi trường mạng xã hội, điều này biểu hiện qua việc chạy theo "hào quang ảo", đánh đồng giá trị cá nhân với mức độ nổi tiếng. Đây là yếu tố gián tiếp nhưng có ảnh hưởng sâu sắc đến việc định hình hệ giá trị và ý thức xã hội của giới trẻ hiện nay.

2.4. Hàm ý đối với giáo dục

Trước những tác động đa chiều của mạng xã hội đến ý thức xã hội của giới trẻ Việt Nam hiện nay, giáo dục cần có những định hướng và giải pháp phù hợp nhằm phát huy mặt tích cực, hạn chế tiêu cực, đồng thời góp phần hình thành hệ giá trị và năng lực công dân trong bối cảnh số. Cụ thể:

2.4.1. Tăng cường giáo dục ý thức xã hội trong nhà trường

Nhà trường giữ vai trò trung tâm trong việc hình thành và phát triển ý thức xã hội cho thế hệ trẻ. Trong bối cảnh mạng xã hội tác động mạnh mẽ đến nhận thức, thái độ và hành vi, việc tích hợp giáo dục ý thức xã hội vào chương trình đào tạo là hết sức cần thiết.

Trước hết, cần lồng ghép các nội dung về giá trị đạo đức, trách nhiệm công dân, ý thức pháp luật và chuẩn mực văn hóa trong môi trường số vào các môn học, đặc biệt là các môn lý luận chính trị, giáo dục công dân và khoa học xã hội. Việc này không chỉ dừng lại ở truyền thụ kiến thức mà cần hướng tới hình thành niềm tin, thái độ và hành vi đúng đắn.

Bên cạnh đó, cần tăng cường các hoạt động giáo dục ngoài giờ lên lớp như tọa đàm, diễn đàn, sinh hoạt chuyên đề về văn hóa ứng xử trên mạng xã hội, nhận diện thông tin sai lệch, phòng chống bạo lực mạng,… Qua đó giúp sinh viên nâng cao nhận thức và khả năng tự điều chỉnh hành vi trong không gian mạng.

2.4.2. Phát triển năng lực số và tư duy phản biện

Trong thời đại số, năng lực số và tư duy phản biện trở thành những năng lực cốt lõi giúp người học thích ứng với môi trường thông tin đa chiều và phức tạp.

Giáo dục cần chú trọng trang bị cho sinh viên các kỹ năng như: tìm kiếm, đánh giá, chọn lọc và kiểm chứng thông tin; kỹ năng sử dụng mạng xã hội một cách an toàn, hiệu quả; kỹ năng bảo vệ dữ liệu cá nhân. Đây là nền tảng để người học trở thành những công dân số có trách nhiệm.

Đồng thời, cần phát triển tư duy phản biện thông qua các phương pháp dạy học tích cực như tranh biện, thảo luận nhóm, học theo dự án,… giúp sinh viên biết phân tích, đánh giá các vấn đề xã hội, không bị chi phối bởi thông tin sai lệch hay xu hướng "đám đông" trên mạng xã hội

2.4.3. Đổi mới phương pháp giáo dục

Để nâng cao hiệu quả giáo dục trong bối cảnh mạng xã hội phát triển, cần đổi mới mạnh mẽ phương pháp dạy học theo hướng lấy người học làm trung tâm, tăng cường tính tương tác và trải nghiệm.

Giảng viên cần tận dụng chính mạng xã hội như một công cụ hỗ trợ dạy học, ví dụ: xây dựng các nhóm học tập trực tuyến, tổ chức thảo luận trên nền tảng số, sử dụng video, infographic, podcast,… nhằm tạo sự hứng thú và gần gũi với người học.

Ngoài ra, cần đẩy mạnh các mô hình giáo dục trải nghiệm, học tập gắn với thực tiễn xã hội, giúp sinh viên không chỉ "biết" mà còn "hiểu" và "hành động" đúng. Việc kết hợp giữa giáo dục truyền thống và công nghệ số sẽ góp phần nâng cao chất lượng đào tạo và hiệu quả giáo dục ý thức xã hội.

2.4.4. Tăng cường vai trò của gia đình và xã hội

Giáo dục ý thức xã hội cho giới trẻ không chỉ là trách nhiệm của nhà trường mà còn cần sự phối hợp chặt chẽ giữa gia đình và xã hội.

Gia đình cần đóng vai trò định hướng, quản lý và đồng hành cùng con em trong việc sử dụng mạng xã hội. Cha mẹ cần quan tâm, lắng nghe và hướng dẫn con cách tiếp cận thông tin một cách có chọn lọc, xây dựng thói quen sử dụng mạng xã hội lành mạnh.

Bên cạnh đó, các tổ chức xã hội, cơ quan truyền thông cần tăng cường cung cấp thông tin chính thống, lan tỏa những giá trị tích cực, đồng

thời kiểm soát và hạn chế các nội dung độc hại trên không gian mạng. Việc xây dựng môi trường xã hội lành mạnh sẽ góp phần hỗ trợ hiệu quả cho quá trình giáo dục trong nhà trường.

III. KẾT LUẬN

Trong thời đại số, mạng xã hội đã trở thành một yếu tố không thể tách rời trong đời sống xã hội, có tác động sâu sắc và đa chiều đến quá trình hình thành ý thức xã hội của giới trẻ Việt Nam. Những tác động này vừa mang lại cơ hội mở rộng tri thức, phát triển năng lực cá nhân và thúc đẩy sự tham gia xã hội, vừa tiềm ẩn nhiều nguy cơ như lệch lạc nhận thức, suy giảm giá trị đạo đức và ảnh hưởng tiêu cực đến hành vi, lối sống.

Trước thực tế đó, việc định hướng và giáo dục ý thức xã hội cho giới trẻ trong môi trường số trở thành một yêu cầu cấp thiết. Điều này đòi hỏi sự vào cuộc đồng bộ của các chủ thể giáo dục, trong đó nhà trường giữ vai trò nòng cốt, gia đình là nền tảng và xã hội là môi trường hỗ trợ. Đồng thời, cần chú trọng phát triển năng lực số, tư duy phản biện và khả năng tự điều chỉnh hành vi của người trẻ trong không gian mạng.

Chỉ khi có sự kết hợp hài hòa giữa giáo dục giá trị truyền thống với việc thích ứng linh hoạt trong môi trường số, chúng ta mới có thể xây dựng được một thế hệ trẻ Việt Nam vừa có tri thức, bản lĩnh, vừa có ý thức xã hội đúng đắn, đáp ứng yêu cầu phát triển bền vững của đất nước trong giai đoạn mới.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

Đảng Cộng sản Việt Nam (2013), Nghị quyết số 29-NQ/TW về đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo.

Bộ Thông tin và Truyền thông (2022), Báo cáo về tình hình sử dụng mạng xã hội tại Việt Nam.

Nguyễn Văn Huyên (2020), "Ảnh hưởng của mạng xã hội đến lối sống thanh niên", Tạp chí Khoa học xã hội.

Manuel Castells (2010), The Rise of the Network Society, Wiley-Blackwell.

Kaplan, A.M., & Haenlein, M. (2010), "Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media", Business Horizons.